

פרק לד

קמה

מסכת אבות

כשהגיע לכלל מצוות אעפ"י שסמוך על שולחן אביו, מ"מ חייב (ט).

ט. אפשר לתת לקטנים וקטנות מתנות לאביונים (ט) ולבנים ובנות הסמוכים על שולחן אביהם, נחלקו האחרונים האם יוצא בנתינתו להם ולאביהם, ידי חובת נתינה לשני אביונים (י).

תחפושת בפורים

י. יש להסתפק האם מותר להלביש קטן בגדי קטנה בפורים (יח). ונראה

משלהם ולא שייך בזה חינוך וכמו כל בני עניים שפטורים מחינוך בזה, דלא גריעי מעניים גדולים. עכ"ד. ולא הבנתי דבריו, דמאי גרע משאר מצוות חינוך שהאב מחנך בנו וכו', וא"כ גם בזה יתן האב מעות לבנו, כדי שיתנם בנו לעניים ויתחנך למצוה זו. וצ"ע. וצ"ל דסברתו היא, דאנו מסתכלים על הקטן עכשיו כמו שהוא גרול, והרי באופן זה בגדלותו הרי יהיה פטור, משום דהוא עני ואין לו, א"כ ה"ה הכא, ודו"ק.

(טו) כ"פ בערוך השולחן אור"ח סי' תרצ"ד, ב'. וכ"מ בפרמ"ג בא"א סי' תרצ"ה ס"ק י"ד. ודלא כמש"כ בשו"ת קנין תורה ח"א סי' קל"ב, דמשום שהם סמוכים על שולחן אביהם ואין להם כלום משלהם, דפטורים.

(טז) כתב בערוך השולחן אור"ח סי' תרצ"ד, ב'. דיוצאים ידי חובה בין שנותנים לאנשים או נשים ואפילו לקטנים וקטנות, שהרי גם הם צריכים לפרנסתם. עכ"ד. ובבן איש חי פרשת תצוה בדיני פורים אות ט"ז כתב ג"כ דהנותן לקטן יצא. ובכף החיים סי' תרצ"ד אות י"ב ג"כ פסק דהנותן לקטן מתנות לאביונים, יצא. והיינו בקטן שמבין שנותנים לו מעות פורים.

(יז) כתב בערוך השולחן שם, דאם נתן לאיש ולאשתו או לאיש ובנו או לבתו, שהם על שולחן אחד, לא יצא בזה ידי חובת שני אביונים, דכאחד חשיבי. וראה בשו"ת בנין עולם סי' ט"ו שכתב, דאיש ואשתו חשיבי כשני אביונים, וראיתו דקיי"ל בחו"מ סי' צ"ז דיותר חייב אדם לשלם חובו ממה שיתן למזונות אשתו, וביו"ד סי' קנ"ג מבואר דעני המקבל צרקה, אינו חייב ליתן מזה לחובתו, וא"כ הרי ק"ו למזונות אשתו, ואף די"ל דדעת הנותן היה שהעני יתנם ג"כ לאשתו ובניו, מ"מ ודאי אם נתנו לעני ע"מ שלא יתנם להם, אסור לו לשנות מרעת הנותן, ולכן אם נתן מתנות לעני ולאשתו ומכיון בזה לקיים מצות מתנות לאביונים, סגי בכך. וכתב במקראי קודש לגרצ"פ פראנק זצ"ל על פורים סי' מ' אות ב', דלפי"ז ה"ה בנותן לאיש ובנו הקטן שהאב חייב במזונותיו, הו' כשני אביונים, ובמהרש"א בח"א במגילה דף ז': כתב, דבמילת לאביונים יש בו רמז "אב בני", דיוצאים בשתי מתנות לאב ובנים. וע"ע בשו"ת התעוררות תשובה ח"ג סי' מ"ז.

(יח) כתב הב"ח על הטור יו"ד סוס"י קפ"ב בזה"ל "ויש לתת לב על מה שנוהגים בפורים לשנות בגדיהם מאיש לאשה ומאשה לאיש ואין מוחה, ולפי מ"ש בדברים העשויים לנוי ולקישוט אסור לר"ה להתכוין כרי להתרמות, וכבר השיב הר"י מינץ ז"ל ע"ז כמבואר בתשובתו וסוס"י ט"ז ד"ה על דבר) ואמר, דכיון שאינו עושה כז אלא משום שמחת פורים, אין בו איסור...

ונראה לפענ"ד דדבריו בזה רחויים המה ממש"כ הר"א ממיץ להדיא, דאף במשתאות של חתן וכלה איכא איסורא, אלמא דאף מה שעושה משום שמחת מצוה אינו דומה לעושה כדי להנצל מן הצער. וכן בדין דלהנצל מן הצער א"א בענין אחר, אבל לשמחת חתן וכלה ולשמוח בפורים כבר אפשר בהרבה מיני שמחה ולא יעבור על לאו דלא ילבש... דאין היתר אלא במה שהפקירו טובי העיר, אבל בדבר איסור אין כח בשום ב"ד להתיר משום שמחת מצוה בפורים בדבר שהוא אסור מה"ת או מדבריהם, וא"כ מה שמשנים בגדיהם בפורים מאשה לאיש ומאיש לאשה כדי להתדמות... ועוד דגם לובשים שעטנז, ועוד דנמשך מזה שילכו האיש בין הנשים ואשה בין אנשים לניאוף, ועוד הדבר הרע ביותר שמכסים פניהם בפרצופים שלא יכירום, ואין עלינו לומר בזה אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגים וכו'... אבל כל ירא שמים יזהיר לאנשי ביתו ולהנשמעים בקולו, שלא יעברו על איסור לאו לא בפורים ולא בשמחת חתן וכלה ותבוא עליו ברכה להרים מכשולות מדרך עמינו ומנהגים לא הגונים לא ינהגו עוד". עכ"ל.

ובט"ז יו"ד סי' קפ"ב ס"ק ד' הביא מהרמ"א באור"ח סי' תרצ"ו שכתב, דאפילו שיש אוסרים, מ"מ מפני שמחת הפורים המנהג להתיר. והביא דחמיו ז"ל כתב לאסור זאת. ועיי"ש בב"ח שישור דבריו, לקוח מדברי היראים בסי' צ"ו.

ובתחילת ספר מעשה רוקח דף א' ע"א הובאה תשובה מהרמב"ם בענין מה שיש נוהגים שהכלה תצנוף מצנפת או כובע ולוקחת בידה סייף, ויוצאת במחול לפני אנשים ונשים, שאין להעלות על הדעת שמפני היותה כלה יותר לה איסור תורה בתועבה זו, וכבר היו נוהגים לעשות כן במצרים עד שבטלנו אותו ומחינו זכרו. עכ"ד. וראה בשיורי ברכה להחיד"א סי' קפ"ב אות ג' שהביא תשו' הרמב"ם הנ"ל וכן הביא דברי הב"ח הנ"ל, ופסק דע"כ אין לסמוך על קולת המהר"י מינץ בפורים, ואיש על הערה יאזור חיל בדעת ובכשרון לבטל מנהגים אלו וכיו"ב ... עכ"ד וכן הו"ד בכה"ח סי' תרצ"ו אות נ"ז. וראה בכנסת הגדולה אור"ח סי' תרצ"ה שהביא שיטות הפוסקים בזה ועיי"ש שנוטה לאסור והקשה שם על קולת המהר"י מינץ בזה, ובסו"ד הביא מספר הזכרונות שפסק לאסור זאת, וחלק על הב"ח שכתב, הנח להם לישראל, דבאמת צריך למחות ע"ז.

ובספרי דבי רב על פרשת כי תצא כתב הגאון רבי דוד פאדרו (נדף רס"ג ע"ג) לאסור, ושכן כתב זקנו מהר"ש אבוהב בתשו' דבר שמואל סי' רמ"ז והו"ד בבאר היטב אור"ח סי' תרצ"ו ס"ק י"ג. (ובמ"ב סי' תרצ"ו ס"ק ל' הביא מהפרמ"ג, דאם כל המלבושים של איש ורק מלבוש אחד של אשה, אפשר דאין למחות בהם. ועיי"ש במ"ב שהביא מהשל"ה להתרחק מזה). וכ"פ בשו"ת חיים ביד יו"ד סי' א' ד"י ע"א. וכן כתב לאסור בסודור בית יעקב להגר"י יעקב עמדין זצ"ל בדיני פורים סי' ט' אות י"ז.

והשתא דאתינן להכי, יתכן לומר דה"ה דגם בקטן מזהירים הגדולים (והוריו וכו') מלהלבישו בפורים תחפושת של ילדה וכן להיפק, דלהנ"ל נמצא שיש בזה איסור דאורייתא או לכל הפחות מדברי סופרים וכו' וא"כ הרי אביו מצוה לחנכו בזה. וראה בלשון הרמב"ם פי"ז ממאכלות אסורות הכ"ז שכתב, דלהאכילו קטן איסור בידיים אסור אפילו בדברים שאיסורם מדברי סופרים, ומצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו, כדי לחנכו בקדושה ופרישה שנאמר חנוך לגער על פי דרכו וגו'. עכ"ד. (עיי"ש גם בהל' כ"ח) וכן מבואר בתשו' הרמב"ם שבראש ספר

דיש להקל בזה (יט).

יא. נוהגים התינוקות להרעיש ולהכות בשעה שהבעל קורא מזכיר את המן במגילה (כ).

מעשה רוקח הנ"ל שכתב, וכן התינוקות לפעמים יקשטו אותם בקישוטי נשים, ויצבעו ידיהם בצבע שהנשים צובעות בו ידיהם, וזה היפך מה שציוו רבותינו מעתיקי השמועה וביבמות ס"ד: שאדם צריך להדריך את בנו בדרך ישרה, וזהו דרך עקומה, וכן אמר הנביא למען תלך בדרך טובים וגו'. וזו דרך חטאים, ואולי יתנצלו לומר שהם סומכין על מאמר חז"ל ביבמות קי"ד. שקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווים עליו להפרישו, אבל אין הנידון דומה לראיה, שזהו דוקא שהתינוק אוכל מעצמו לתאות נפשו, אמנם אותו הם מאכילין בידים, ועוד שלא אמרו אלא שב"ד אינם מצווים עליו, וזה אביו מחנכו ומרגילו. עכ"ד.

ובטעם המנהג להתחפש בפורים ראה באוצר כל מנהגי ישורון סי' נ' אות ג' שכתב, שזהו משום אסתר שבא לרמז על ההסתר פנים שהיה ונהפך לטובה. ובמשנה הלכות ח"ג סי' ס' הביא בשם השבלי הלקט ענין פורים סי' ר"ב שמבואר בדבריו שהטעם שנהגו שהילדים מחזורים בפורים על הפתחים, שזהו מנהג קרמון שהנהיגו כן עניי ישראל שהיו מתביישים לחזור אחר מתנות ולכן שלחו בניהם לפתחיהם של ישראל, וכתב במשנה"ל שם שלפי"ז נ"ל הטעם שנהגו הילדים לשים מסוה על פניהם שלא יכירום, כיון שגם את הילדים הכירו וידעו מי הוריהם וההורים התביישו בזה. ועוד טעם משום, ראמרין בגמ' בברכות ו: ר"י ור"א אמרי, כיון שנצרך אדם לבדיות פניו משתנות ככרום וכו', ונראה דלכן הילדים מכסים פניהם להראות שנשתנו פניהם ככרום).

(יט) דהנה ברמ"א אור"ח סי' תרצ"ו סעיף ח' הביא ב' דעות בזה לענין גדול וכתב דהמנהג כסברא הראשונה היינו להקל, ע"כ. ובקטן נראה דודאי יש להקל בזה.

(כ) כתב הרמ"א באור"ח סי' תר"צ, ט"ז. שנהגו התינוקות לצור צורת המן על העצים והאבנים או לכתוב שם המן עליהם ולהכותם זה ע"ז כדי שימחה שמו על דרך מחה תמחה את זכר עמלק ושם רשעים ירקב, ומזה נשתרבב המנהג שמכים המן כשקורין המגילה בביהכנ"ס, ואין לבטל שום מנהג, או ללעוג עליו, כי לא לחנם הוקבעו. עכ"ד. ובמ"ב שם ס"ק נ"ט הביא דמהרי"ל לא היה חושש להכות המן. והיעב"ץ כותב דאביו החכ"צ היה מכה ורוקע ברגלו וטופח בסנדלו כשהגיע לזכירת המן. והפרמ"ג כתב, דיצא שחרם בהפסדס, שמבלבלים דעת השומעים. ובשעה"צ ס"ק נ"ז הוסיף דאף שהש"ץ שותק בשעה שמכים זה אינו נכון שאסור לכתחילה להפסיק יותר מכדי נשימה. ועיי"ש שהביא דהלבוש כתב דיאמר בפיו "ושם רשעים ירקב" ולא הביאו במ"ב, משום דאף אי נימא דלא הוי הפסק, משום דהוא מעניינו של יום, מ"מ יכול לצמוח מזה קלקול שלא ישמע מילים מהש"ץ, לכן עדיף דלא יאמר זאת כלל. ובס"ק סי' כתב המ"ב דיש לקרוא מן החומש בשעה שמכים, דלפעמים יוצא קלקול דמכים כמה פעמים והש"ץ ממשיך והציבור לא שומע. ועיין בבה"ל שהביא שדנו הפוסקים אי יש לבטל מנהג דיש בו צר איסור. ובמנהגי מהרי"ל כתב רמז להכאה זו, דכתיב והיה אם בן הכות הרשע (ובדברים כ"ה) "והיה אם בן" סופי תיבות המן, וע"ז הכות הרשע.